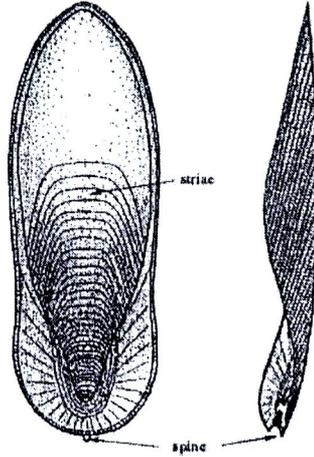

อภิธานศัพท์

กระดอง, ลิ่นทะเล Cuttlebone

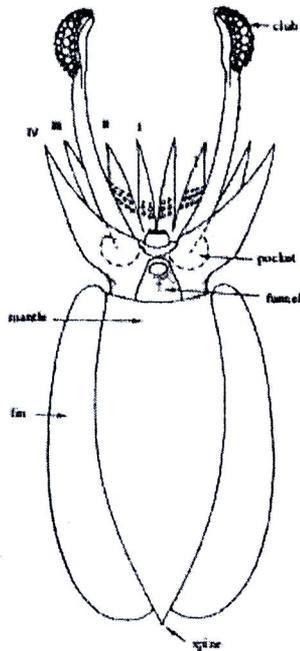
เปลือกที่วิวัฒนาการมาอยู่ภายในลำตัว เป็นสารประกอบพวกหินปูน พบในกลุ่มปลาหมึกกระดอง (ภาพ ก)

ภาพ ก: กระดองหรือลิ่นทะเลลิ่นทะเล แสดงส่วนของลาย (striae) และหนาม (spine)
(ดัดแปลงจาก Jereb & Roper, 2005)

กระเปาะ Pocket

แอ่งบริเวณโคนหนวดค่อนมาทางด้านท้องของหัว ใช้สำหรับเก็บหนวดจับอาหาร พบในกลุ่มปลาหมึกกระดอง (ภาพ ข)

ภาพ ข: สันฐานของปลาหมึกกระดอง แสดงด้านท้องของส่วนของลำตัว (mantle) ครีบ (fin) หนาม (spine) ท่อพ่นน้ำ (funnel) กระเปาะ (pocket) มือ (club) และหนวด (arm) (ดัดแปลงจาก Jereb & Roper, 2005)

ก้าน Stalk, Pedicel

กล้ามเนื้อที่เชื่อมระหว่างปุ่มติดกับหนวด พบในกลุ่มปลาหมึกที่มีหนวด 10 เส้น (ภาพ จ)

แกนหมึก Gladius, Pen

เปลือกที่วิวัฒนาการมาอยู่ภายในลำตัว เป็นสารประกอบพวกไคติน พบในกลุ่มปลาหมึกกล้วย (ภาพ ค)

ภาพ ค: แกนหมึกแบบต่างๆ แสดงส่วนหนาม (spine) ด้านท้าย (ดัดแปลงจาก Jereb & Roper, 2005)

ครีบก Fin

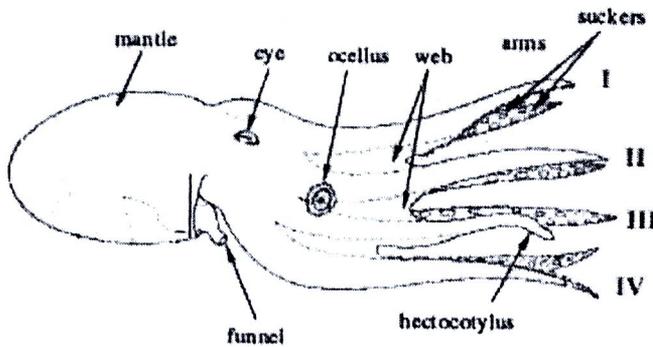
แผ่นกล้ามเนื้อที่ยื่นออกมาทางด้านข้างของลำตัว มีขนาดและรูปร่างต่างกันไป ใช้ในการว่ายน้ำ บังคับทิศทาง และการทรงตัว (ภาพ ข)

ตา Eye

อวัยวะรับสัมผัสที่สำคัญที่สุดของปลาหมึก มีโครงสร้างและประสิทธิภาพใกล้เคียงกับตาของสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม (ภาพ ง)

ตาปลอม Ocellus

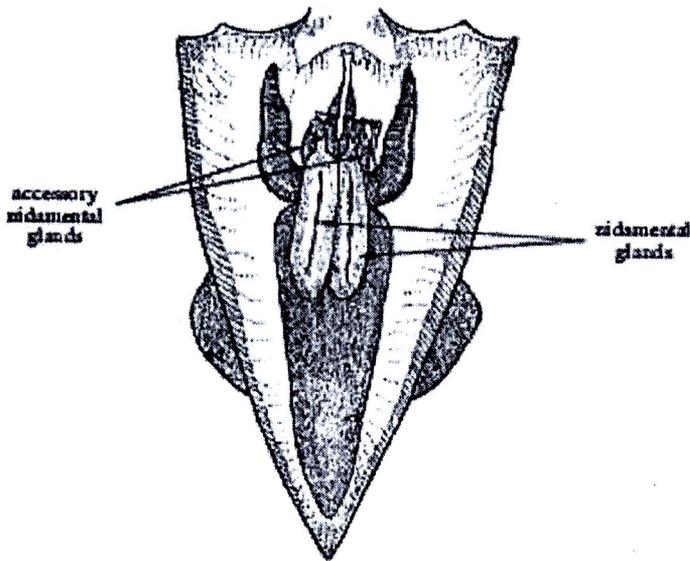
บริเวณที่เม็ดสีมารวมกันเป็นวง ทำหน้าที่เป็นตาปลอมที่เบี่ยงเบนความสนใจของทั้งเหยื่อและศัตรู พบในปลาหมึกสายบางชนิด (ภาพ ง)

ภาพ ง: สัณฐานของปลาหมึกสาย แสดงส่วนของลำตัว (mantle) ตา (eye) ตาปลอม (ocellus) เยื่อระหว่างหนวด (web) หนวด (arm) ปุ่มดูด (sucker) ท่อพ่นน้ำ (funnel) และหนวดผสมพันธุ์ (hectocotylus) (ดัดแปลงจาก Jereb & Roper, 2005)

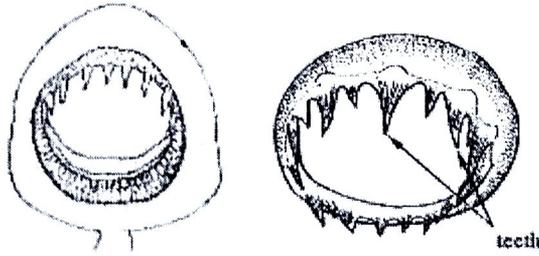
ต่อมสร้างเปลือกไข่ Nidamental glands

ต่อมขนาดใหญ่อยู่ภายในช่องลำตัว มีลักษณะเป็นกลีบซ้อนกันหลายชั้น ทำหน้าที่สร้างเปลือกหรือถุงไข่ที่มีลักษณะคล้ายวัน ด้านบนของต่อมนี้ ในกลุ่มปลาหมึกชายฝั่ง ยังมีต่อมที่เรียกว่า accessory nidamental glands ซึ่งยังไม่ทราบหน้าที่อยู่ด้วย (ภาพ จ)

ภาพ จ: ต่อมสร้างเปลือกไข่ (nidamental glands) และ ต่อม accessory nidamental glands
(ดัดแปลงจาก Jereb & Roper, 2005)

ท่อพ่นน้ำ Funnel	อวัยวะที่มีลักษณะเป็นท่ออยู่ใต้ส่วนหัว ใช้ในการระบายน้ำออกจากช่องว่างภายในลำตัว ในกระบวนการหายใจและการเคลื่อนที่แบบไอพ่น (ภาพ ข และ ง)
ปุ่มดูด Sucker	กล้ามเนื้อรูปถ้วยเรียงตัวอยู่บนหนวด ใช้ในการยึดเกาะเหยื่อแบบสูญญากาศ (ภาพ ง และ ฉ)
มือ Club	ส่วนปลายที่แผ่ออกของหนวดจับอาหารหรือหนวดยาว เป็นส่วนที่มีปุ่มดูดของหนวดจับอาหาร ใช้ยึดเกาะอาหารในเบื้องต้นก่อนส่งต่อมายังหนวดอื่น (ภาพ ข)
เม็ดสี Chromatophore	อวัยวะขนาดเล็กกระจายอยู่ทั่วตัว ประกอบด้วยถุงที่มีสารสีล้อมรอบด้วยกล้ามเนื้อที่อยู่ในอำนาจจิตใจ แต่ละเม็ดมีการทำงานเป็นอิสระไม่ขึ้นต่อกัน การเปลี่ยนแปลงขนาดของเม็ดสีทำให้ปลาหมึกเปลี่ยนแปลงลวดลายสีบนลำตัวได้หลากหลาย
เยื่อระหว่างหนวด Web	แผ่นเนื้อที่เชื่อมโคนหนวดแต่ละคู่ เรียกชื่อตามตำแหน่ง ได้แก่ web A อยู่ระหว่างหนวดคู่ที่ 1 ซ้ายขวา web B อยู่ระหว่างหนวดคู่ที่ 1 และ 2 web C อยู่ระหว่างหนวดคู่ที่ 2 และ 3 web D อยู่ระหว่างหนวดคู่ที่ 3 และ 4 web E อยู่ระหว่างหนวดคู่ที่ 4 ซ้ายขวา (ภาพ ง)
เยื่อหุ้มตา Cornea	เยื่อบาง เรียบ และโปร่งใส ปกคลุมตาเพื่อป้องกันเลนส์ตา พบในกลุ่มปลาหมึกกล้วยน้ำจืด
ลาย Striate	ลายที่พบบนกระดองหรือแกนหมึก เป็นวงการเจริญเติบโต (growth ring) ที่เพิ่มจำนวนซ้อนกันขึ้นมาตามอายุของปลาหมึก (ภาพ ก)
ลำตัว Mantle	ส่วนลำตัวของปลาหมึก ประกอบด้วยชั้นกล้ามเนื้อซ้อนทับกันหลายชั้นทำให้มีทั้งความแข็งแรงและมีความยืดหยุ่นสูงไปพร้อมกัน (ภาพ ข และ ง)
ลำดับเยื่อระหว่างหนวด Web order	ลำดับความยาวของเยื่อระหว่างหนวดเขียนเรียงจากยาวที่สุดไปสั้นที่สุด
ลำดับหนวด Arm order	ลำดับความยาวของหนวด 4 คู่เขียนเรียงจากสั้นยาวที่สุดไปสั้นที่สุด
วงแหวนปุ่มดูด Sucker ring	วงแหวนโคตินอยู่ตรงขอบของปุ่มดูด มักมีขอบด้านในเป็นซี่ฟัน (teeth) ช่วยยึดเกาะเหยื่อ พบในกลุ่มปลาหมึกกล้วย ปลาหมึกกระดอง (ภาพ ฉ)

ภาพ ฉ: ปุ่มดูด (sucker) (ซ้าย) และวงแหวนปุ่มดูด (sucker ring) (ขวา) ที่มีซี่ฟัน (teeth)
(ดัดแปลงจาก Jereb & Roper, 2005)

หมวด Arm

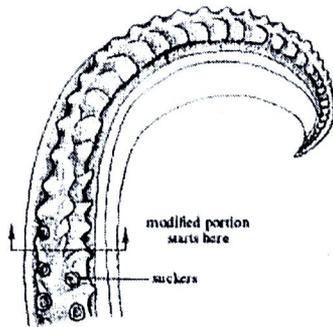
ส่วนที่เป็นรยางค์อยู่รอบบริเวณรอบปากของปลาหมึก กลุ่มปลาหมึกกล้วย ปลาหมึกกระดอง ปลาหมึกหูช้าง และปลาหมึกแครง มีขนาด 10 เส้น กลุ่มปลาหมึกสาย มี 8 เส้น ไม่มีขนาดยาวจับอาหาร หมวดใช้ในการจับอาหาร โดยหมวดคู่ที่อยู่ตรงกลางด้านบนจัดเป็นหมวดคู่ที่ 1 ถัดไปทางด้านข้างทั้งซ้ายและขวาเป็นหมวดคู่ที่ 2 ถัดไปด้านข้างเป็นหมวดคู่ที่ 3 และคู่ที่อยู่ล่างสุดเป็นหมวดคู่ที่ 4 โดยใช้เลขโรมัน I II III IV แทนหมวดคู่ที่ 1, 2, 3 และ 4 ตามลำดับ (ภาพ ข และ ง)

หมวดจับอาหาร Tentacle, Tentacular arm

หมวดคู่ใช้ในการจับเหยื่อ มีขนาดยาวกว่าหมวดคู่อื่น ยึดหดได้ มีปุ่มดูดเฉพาะตรงส่วนมือ พบเฉพาะในกลุ่มปลาหมึกที่มีขนาด 10 เส้น (ภาพ ข)

หมวดผสมพันธุ์ Hectocotylus

หมวดของเพศผู้ที่เปลี่ยนแปลงรูปร่างมาทำหน้าที่ส่งถ่ายเชื้ออสุจิในระหว่างการผสมพันธุ์ (ภาพ ข)

ภาพ ช: หมวดผสมพันธุ์ (hectocotylus) แสดงส่วนปลายที่เปลี่ยนรูปร่างไป ไม่มีปุ่มดูด
(ดัดแปลงจาก Jereb & Roper, 2005)

หนาม(ท้าย) Spine

หนามแหลมที่ยื่นออกมาจากส่วนท้ายของกระดองหรือแกนหมึก (ภาพ ก และ ค)

เหงือก Gill

อวัยวะที่ใช้แลกเปลี่ยนแก๊สกับน้ำในกระบวนการหายใจ